

Yeni tarixi mərhələdə multiregionalizm və milli ideya

V MƏQALƏ

Ərazi bütövlüyü və xalqın vəhdəti

Liderlik təlimlərində XXI əsrdə region və regionlararası miqyasda müstəqil dövlətin fəaliyyətinin uğurlu olmasının bir neçə şərti irəli sürülür. Onu deyək ki, həmin şərtlər əsas olaraq, müasir dövr üçün xarakterik olan liderlik təlimlərində – dəyərlər nəzəriyyəsində, superliderliklə bağlı təlimdə, liderliyin sinergetik təlimində və digərlərində müxtəlif kontekstlərdə ifadəsini tapan tezislərdə mövcuddur. Biz onların əsasında həmin şərtləri aşağıdakı kimi çeşidləməyi məsləhət görürük.

Birinci, dövlətin ərazi bütövlüyü. İkinci, dövlətin suverenliyi. Üçüncü, dövlətin siyasi identikliyi. Dördüncü, cəmiyyətin bütövlüyü. Beşinci, bütün bunları təmin edə biləcək kreativ (hər situasiyaya yaradıcı yanaşmaq əsasında onu adekvat qiymətləndirə bilən milli lider) liderin varlığı. Bunlarla yanaşı, XXI əsrdə müstəqil dövlətçilikdə xüsusi uğurlar əldə edən və mürəkkəb situasiyalarla üzləşən dövlətlər üçün başqa şərtlər də ola bilər.

Biz Azərbaycan üçün yuxarıdakı şərtlərlə yanaşı, dövlətin ərazi bütövlüyü ilə cəmiyyətin bütövlüyünün fəlsəfinin bir-birinə uyğun olmasını da vacib hesab edirik. Hətta, bu tezin Azərbaycan təcrübəsindən birbaşa qaynaqlandığını ifadə etmək istərdik. Məsələnin fəlsəfi və politoloji tərəfi çox dərinidir. Çünki coğrafi bütövlüyün toplumun bütövlüyü ilə fəlsəfi və ya siyasi-nəzəri əlaqəsinin məzmunu heç də tam olaraq aydın deyildir. Lakin problemə konkret tarixi mərhələdə və ayrıca bir dövlətin dövlətçiliyi aspektində baxanda müəyyən məqamları görmək olar.

Bu baxımdan ərazi bütövlüyünün bərpası ilə cəmiyyətin bütövlüyünün təmini arasında birbaşa əlaqəni Azərbaycan nümunəsində görə bilərik. Məhz bu vəhdətin formalaşdırıcısı, istiqamətvericisi və təminedicisi milli liderdir! Milli lider ərazi bütövlüyünün bərpası məsələsini birbaşa milli ideya statusunda formalaşdırmışdır. Heydər Əliyev bunu dəqiq məzmununda müəyyən etmişdir və dövlət quruculuğu kursunda konkret vəzifə kimi qarşıya qoymuşdur.

Ərazi bütövlüyünün coğrafi faktor kimi təmin edilməsi milli ideyanın təcəssümü, rəmzi və məzmunla məqsədinin daşıyıcı fenomenini olaraq maddi faktordan ideya faktoruna çevrilir. Həmin bağlılıqda konkret məzmun alır. Ərazi bütövlüyünün bu cür ideyalaşması mütləq surətdə onu həm də sosial münasibətlərin amilinə və ya məzmunlaşdırıcı mexanizmlərinə çevirir. Milli ideyanın əsas komponenti və strateji hədəfi kimi bununla ərazi bütövlüyü dövlətçilikdə öz funksiyasını yerinə yetirir.

Deməli, ərazi bütövlüyünün təmini ilə toplumun bütövlüyü milli ideya vasitəsilə konkret cəmiyyətdə və mərhələdə real məzmun ala bilər. O halda cəmiyyətin bütövlüyünə ərazi bütövlüyünün təsir etmə mexanizmləri maraqlıdır. Məsələ onunla bağlıdır ki, bunun üçün xüsusi siyasi, ideoloji və praktiki fəaliyyət lazımdır. Cəmiyyət dövlətçilikdə ərazi bütövlüyü və su-

verenliyin təmin edilməsinin cəmiyyətdə həmrəyliyə təsirini və insanlar arasında münasibətlərin sistemləşməsində real iştirakını praktiki fəaliyyətdə duymalı və görməlidirlər. Bu məqamda liderin rolu ön plana çıxır. Hansı anlamda?

Liderlik – eksklüziv yaradıcı fəaliyyət

Ərazi bütövlüyünü bərpa edən lider toplumun daxili münasibətlər sistemini yenidən məzmunlaşdırmağın siyasi, mənəvi və legitim haqqını qazanır. Cəmiyyət inanır ki, dövlətin ərazi bütövlüyünü təmin etməyi bacaran lider, bütövlükdə, toplumu da konsolidasiya edə bilər. İstənilən xarakterli vəzifəni qarşısına qoyaraq ona nail olar. Hətta, cəmiyyətin ümumi anlamda sosial-mədəni funksiyasının əsas məzmununu müəyyən edə bilər. Buradan alınır ki, cəmiyyətdə sosial münasibətlərin birləşdirici olması birbaşa liderin nüfuzu ilə bağlıdır. Liderə inanan toplum inteqrasiyaya hazırdır. Cəmiyyət bu halda özünü toparlamağa can atır.

Bundan başqa, bütövlükdə, cəmiyyət miqyasında inklüziv legitimlik üçün real zəmin yaranır. Inklüziv legitimlik cəmiyyətin bütün kəsimlərinin lideri qəbul etməsi ilə bağlıdır. Belə çıxır ki, liderin legitimliyini (qanuniliyini) inklüziv olaraq toplum qəbul edirsə, onda lider-cəmiyyət dialoqunda inandırma real məzmun alır. Həmin inanma liderin cəmiyyətə cəmiyyətin də liderə güvənindən qaynaqlanır. Bir-birinə güvənən cəmiyyət və lider vahid mövqeyə gəlirlər.

Lider-cəmiyyət birliyi fonunda vahid mövqənin yaranması son dərəcə ciddi siyasi əhəmiyyət kəsb edir. XXI əsr üçün bunun strateji vacibliyi də şübhə doğurmur. Səbəbi müasir dövrün geosiyasi

özəlliyi ilə bağlıdır. Məsələ onunla əlaqəlidir ki, regional və regionlararası miqyaslarda proseslər elə sürətlə dəyişir ki, onu qısa zamanda tam olaraq məntiqi dərk etmək mümkün olmur. Sadəcə, insanın vəziyyəti nəzəri və ideoloji anlamaq sürəti buna yetərli olmur. Bu şərt daxilində lider-cəmiyyət münasibətlərində dialoq və onun əsasında konkret məzmun alan qarşılıqlı inam və güvənc ilk sıraya çıxır.

II Qarabağ savaşından sonra milli ideyanın bir mərhələsinin başa çatması fonunda Azərbaycan cəmiyyəti Prezident İlham Əliyevə inam və güvəncini çox lakonik surətdə ifadə etdi. Bu proses dövlət başçısının bir məşhur tezisindən başladı. İlham Əliyev Zəfər savaşından qısa müddət sonra ifadə etdi ki, "Mən nəyi nə zaman həyata keçirməyi yaxşı bilirəm. Elə şeylər var ki, onu açıq demək olmaz!" Xalq bu fikri tam olaraq qəbul etdi – öz liderinə inandı. Eyni zamanda, Prezidentin tapşırıqlarını yerinə yetirməkdə davam etdi. Təcrübə nəyi göstərir?

Antiterror əməliyyatı və tam suverenlik

Xalq gördü ki, İlham Əliyev çox qısa bir zamanda güclü hərbi həmlə ilə uzun illərdir insanların həsrətlə gözlədiyi bir nəticəyə nail oldu – Xankəndi Azərbaycan Ordusunun nəzarətinə keçdi! Bütövlükdə, Qarabağ artıq, sözün həqiqi mənasında, müstəqil Azərbaycan Respublikası dövlətinin siyasi, coğrafi, maddi, mənəvi, mədəni, idarəetmə, iqtisadi, energetik yurisdiksiyası daxilindədir! Buna tam suverenlik deyirlər ki, hər müstəqil dövlətə nəsih olmur!

Suverenliyi tam olaraq təmin edən bir Prezidentə–Liderə xalq necə inanmaya və güvənməyə bilər? Müdrik Azərbaycan

xalqı həmişə olduğu kimi, Ulu öndərin siyasi varisi olan uğurlu liderinə inamını, güvəncini nümayiş etdirdi. Bununla liderliyin cəmiyyətin bütövlüyünə ərazi bütövlüyünün bərpası ilə yanaşı, suverenliyin təmin olunması kontekstində də müsbət ciddi təsir etdiyi təsdiqini tapdı.

Azərbaycan güclü Lider statusunda

Ərazi bütövlüyünün bərpasına milli ideya kimi nail olan Prezident hər addımı ilə cəmiyyətin bütövlüyünün təmininə də nail oldu. Bu keçidin konkret mexanizmi suverenliyin tam təmini ilə bağlıdır. Yeni Azərbaycan lideri cəmiyyətin bütövlüyü ilə coğrafi bütövlüyün vəhdətini sözdə, vədlərdə deyil, konkret əməldə – qısa müddətdə bütöv ərazinin üzərində tam suverenliyi təmin etməsi ilə konkret real fakta çevirdi. Siyasi-nəzəri aspektdə bu prosesin iki pilləli olduğu aydınlaşır – birinci pillədə coğrafi olaraq ərazi bütövləşdirilir, ikinci pillədə dövlət həmin bütövlüyə siyasi, ideoloji, idarəetmə, təhlükəsizlik və inkişaf hüququnu təmin edir. Bununla lider cəmiyyətin bütövlüyü məsuliyyətini daşdığı və onun öhdəsindən böyük uğurla gəldiyini praktiki fəaliyyətində sübut etmiş olur!

Nəticədə, lider regional və multiregional miqyasda siyasi-diplomatik istiqamətdə ərazi bütövlüyü, suverenliyi və toplumun bütövlüyü tam təmin edilmiş dövlətin başçısı kimi fəaliyyət göstərməyin siyasi, mənəvi və hüquqi-legitim əsasını yaratmış olur. İndi regional və multiregional miqyaslarda İlham Əliyev daxili birliyin və legitimliyin tam sahibi olan lider kimi addımlar atır. Bu prosesin də ilk nəticələri artıq mövcuddur.

Birincisi, Azərbaycan güclü regional lider statusunda özünü siyasi, sosial, geosiyasi, iqtisadi, təhlükəsizlik, nəqliyyat, loqistika, energetika sferalarında tam təsdiq etmişdir. Dünya bunu qəbul edir.

İkincisi, Azərbaycan regional və qlobal təşkilatlarda ən fəal üzv kimi fəaliyyətdədir. Ayrıca, Qoşulmama Hərəkatı, MDB, TDT, Qara Dəniz Əməkdaşlıq Təşkilatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı kimi təşkilatlarda yeni səviyyədə aktivliyə yüksəlməkdədir. Bu proses həm konkret layihələrin həyata keçməsində, həm də multiregional miqyasda siyasi-diplomatik fəaliyyətdə özünü göstərir.

Üçüncüsü, Azərbaycan regional və qlobal təşkilatlar çərçivəsində multiregional miqyasda müxtəlif xarakterli problemlərin həllində aparıcı rol oynamağa başlamışdır. Bunun nümunəsi kimi TDT-nin təhlükəsizliyi, insan haqlarının təmini və Qoşulmama Hərəkatında insan haqları, yeni müstəmləkəçiliyə qarşı mübarizə və təhlükəsizliklə bağlı prosesləri göstərə bilərik.

Bununla, Azərbaycan faktiki olaraq multiregional miqyasda fəaliyyətini reallaşdırmağa başlamışdır. Burada dövlət başçısı və lider kimi İlham Əliyevin fəaliyyəti həlledici faktora çevrilmişdir. Azərbaycan Prezidenti multiregional məkanda milli ideya kontekstində sistemli fəaliyyətini həm genişləndirir, həm də onu daha təsirli edir. İndi Azərbaycan lideri Uzaq Şərqdən tutmuş Yaxın Şərqə (Fələstin və yeni enerji və nəqliyyat layihələri) qədər böyük bir məkanda fəal siyasi liderlərdən biri statusundadır.

Liderliyin multiregional miqyasda milli ideya kontekstində özəllikləri sırasında yuxarıda vurğulananlarla yanaşı, kommunikasiyaların açılması və işlək hala gətirilməsi istiqamətindəki fəaliyyət xüsusi yer tutur. Burada hazırda mərkəzi punkt kimi Orta dəhlizin reallaşması ayrıca əhəmiyyət kəsb edir. Çünki həmin layihə çərçivəsində Zəngəzur dəhlizinin yuradılması indi, ilk növbədə, multiregional miqyasda aktual məsələlərdən biridir. Yeni Zəngəzur dəhlizinin açılması Azərbaycan multiregionalizminin ən böyük uğurlarından biri olacaqdır.

Proseslər göstərir ki, buna mane olmağa çalışan dairələr fəallaşsınlar. Məsələn, Ermənistan tərəfdən yenidən hərbi təxribatlara əl atırlar. Bizim əsgərlərimizlə bağlı baş verən müəmmalı hadisələr, Naxçıvanın atəşə tutulması və s. təxribatlar təsadüfi deyildir.

Bu o deməkdir ki, qarşı tərəf Azərbaycanın bir-bir maneələri aradan qaldıraraq Zəngəzur dəhlizinin reallaşmasına yaxınlaşdığını görür. Lakin buna qarşı hər hansı tutarlı siyasi, geosiyasi və başqa arqumenti yoxdur. Faktiki olaraq, Azərbaycan liderinin multiregional miqyasda milli ideyanı reallaşdırmağı nəzərdə tutan mücadiləsinin yeni mərhələsi başlamışdır! İlham Əliyev bu mərhələni də tam qalibiyyətlə başa vuracaq! Azərbaycan yeni tarixi mərhələdə lideri sayəsində milli ideyanı tam həyata keçirəcək!

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru